

El silenci abans de Bach

2007, de Pere Portabella

Sinopsi

La pel·lícula és una aproximació a la música i a les disciplines i als oficis que l'envolten a través de la música de Johann Sebastian Bach.

Fitxa tècnica

Direcció Pere Portabella
 Guió Pere Portabella, Carles Santos, Xavier Alberti
 Producció Films 59
 Fotografia Tomàs Pladevall (A.E.C)
 So Albert Manera
 Mesclades de so Ricard Casals
 Director de producció Pasqual Otal
 Ajudant de producció Estitxu Elizasu
 Ajudant de direcció Jordi Vidal Amorós
 Script Annie Settimo
 Escenografia Quim Roy
 Vestuari Montse Figueras
 Steadycam Ramón Sánchez
 Cap d'elèctrics Manel Fernández
 Cap de maquinistes Charli Guerrero
 Muntatge Oskar Xabier Gómez
 Maquillatge Claudia de Anta
 Peluqueria Eva Sanz

Fitxa artística

Camioner Alex Brendemühl
 Venedor de pianos Feodor Atkine
 J.S.Bach Christian Brembeck
 F. Mendelssohn Daniel Ligorio
 Chomaskantor Georg C. Biller
 Cor Thomanerchor Leipzig
 Acompanyant del camioner .. Antonio Serrano
 Fill de Bach Ferrán Ruiz
 Violoncel·lista Georgina Cardona
 Guia turística Franz Schuchart
 Llibreter Jaume Melendres
 Majordom Christian Atanasiu
 Carnisser Johannes Zametzer
 Afinador de pianos Lucien Dekoster
 Mare de Mendelssohn Lina Lambert
 Amic de Mendelssohn Jordi Llordella
 Amic de la Violonchelista .. Thomas Sauerteig

Alguna cosa especial ha de tenir Pere Portabella perquè amb una filmografia relativament extensa i més conegut al nostre país per la seva faceta política es converteixi en el segon director espanyol a qui el Museu d'Art Modern de Nova York (MoMA) dedica una retrospectiva. El primer va ser Lluís Buñuel. En la inauguració d'aquesta retrospectiva, el director català presentava *Vampyr Cuadecuc*, la mateixa pel·lícula que es va projectar el gener de l'any 1972 per primera vegada en aquest museu i a Nova York, però que el director no va poder presentar perquè les autoritats franquistes l'hi havien retirat el passaport.

Actualment les seves pel·lícules ja han visitat el Macba, el Pompidou, el Documenta i el Fabric Workshope and Museum de Filadèlfia. És a dir, un recorregut per circuits artístics que van més enllà de les sales de cinema i el converteixen en director de culte.

La raó s'ha de trobar en el seu propi cine. Portabella ha dedicat molts anys a explorar el llenguatge cinematogràfic. Ha fet document polític, cinema de gènere, i la seva particular visió del cine, molt plàstica i visual ha fet que col·laborés amb personatges com Joan Brossa, Joan Miró i Carles

Santos. Laurence Kardish, comissari en cap del departament de cinema del Moma l'ha definit com un "artista radical que ha ampliat els límits del cinema". Portabella es considera un "cineasta conceptual". També un artista. "Si entenem per artista el que assumeix un llenguatge creatiu amb llibertat i intenta articular-lo a través d'un discurs coherent, en aquest sentit, ho sóc". La forma també és important. "La manera d'implicar-te en una pel·lícula és el llenguatge. Tot depèn de com ho expliquis. Ningú és innocent, ni ingenu, ni està fora del món. L'exigència del llenguatge és una opció personal. Per a mi el naturalisme o el neutralisme no aporten res des del punt de vista d'un autor". Convençut del que sempre ha fet, recomana fugir dels models i explorar els camins propis: "No m'erigeixo com a model, però sí com a referent d'una actitud que he pres. Posats a recomanar, a molts dels meus col·legues els diria que deixin de pensar en models, que se n'allunyin".

Tal com el mateix Portabella afirma, no s'ha de buscar argument a *Die Stille vor Bach*.

"No puc explicar la pel·lícula perquè no tinc arguments, no tinc final ni plantejament, no segueixo cap anècdota. El guió d'una

pel·lícula normalment es pot explicar en trenta segons, però en les meves no hi ha res a explicar, o les veus o no te'n assabentes". En aquest projecte l'acompanyen dues persones importants que deixen notar el seu segell personal, l'artista i pianista Carles Santos i el director teatral Xavier Albertí. Cal destacar també l'esplèndida direcció de fotografia del sabadellenc Tomàs Pladevall.

La bellesa conceptual i la música de Bach.

Les primeres imatges de El silenci abans de Bach de Pere Portabella ens mostren una pianola que interpreta de forma mecànica a Bach. L'acció té lloc en un espai buit, en una galeria d'art despullada de les seves obres i referències. De la galeria només queda el blanc de les parets. Com si fos un artillugi descontrolat per la força de la música, la pianola recorre la sala, mentre les notes de la peça intenten donar forma física a l'espai buit, com si la música fos capaç d'omplir un espai artístic sense obres. L'escena d'obertura de El silenci abans de Bach sembla avisar-nos d'algunes coses bàsiques. Sembla com si mitjançant l'existència d'un pròleg volgués parlar-nos de les característiques del camí que l'espectador haurà de recórrer a partir d'aquest moment. Portabella ens parla de la funció que la música té com a creadora d'arquitectures, com a element que omple els buits i, potser també, com a art capaç de trencar amb el silenci i articular una bellesa harmònica. No es cap paradoxa que la peça que interpreta la pianola sigui un fragment de Les variacions Goldberg, una de les obres clàssiques del virtuosisme musical que ha servit per que des de Glen Gould fins a Joaquín Achúcarro, tots els grans pianistes demostrin les seves habilitats –i virtuts-interpretatives. Portabella redueix Bach a un gest mecànic i l'obra d'art sembla haver estat transformada per la reproductibilitat tècnica, en un

moment en que el simulacre pot arribar a ocupar el lloc de l'autèntica creació. Des d'una perspectiva estilística, l'obertura ens informa d'alguna cosa essencial que tot espectador ha de tenir en compte per a la lectura de la pel·lícula: la dinàmica de El silenci abans de Bach no és narrativa, sinó conceptual. Durant prop d'una hora i tres quarts, l'espectador ha de construir un discurs mitjançant el collage, reforçant la rima interna que li ofereixen unes imatges que rebutgen les lleis de la causalitat però oferir diverses portes d'entrada al pensament. Per altra part, la introducció també ens indica que el cinema, art de l'espai, pot establir diàlegs amb altres mitjans artístics fins arribar a donar forma a una cosa tan immaterial com la mateixa música.

Al llarg de El silenci abans de Bach es produeix un diàleg constant entre la cultura i la barbàrie. La cultura és bàsicament la cultura europea, simbolitzada per la carismàtica figura de Johan Sebastian Bach. El compositor alemany va ser el que va construir un teixit harmònic que va donar a la civilització europea una determinada idea de bellesa barroca i va provocar que l'art arribés a la seva edat adulta. A Portabella no li interessa mostrar com l'art estava relacionat amb la religió i buscava allò sagrat, sinó veure com l'art intenta construir la unitat perduda. Tota la pel·lícula vol explicitar com la música pot actuar contra el silenci. Per aquest motiu, el personatge de Johann Sebastian Bach no és el místic protestant que treballa d'organista a Leipzig, sinó l'artesà discret que construeix una obra capital per l'harmonia europea. Portabella situa el compositor a l'epicentre d'un film que acaba proposant un desplaçament cronològic que fa que l'obra cinematogràfica sigui sobretot una reflexió sobre una certa idea d'Europa. Bach, però, no és només la cultura sinó que també és el símbol de com el saber il·lustrat va poder degenerar en la barbàrie. En la pel·lícula, la música de Bach sona

sobre les imatges del riu Elba que banya la ribera de Dresde, ciutat que va ser terriblement castigada per un bombardeig aliat. Les seves composicions són objecte també, d'un debat en la casa d'un vell antiquari que ens recorda que en els camps de concentració la música va fer mal, perquè des de dins de la cultura va emergir alguna cosa terrible, monstruosa.

Per donar forma a la complexitat del seu discurs, Pere Portabella es situa en una perspectiva antiortodoxa, allunyada de qualsevol dogma i de qualsevol temptació discursiva. La narració avança fragmentàriament, proposant-nos un relat que només adquireix la seva plenitud mitjançant les rimes del muntatge. Al final del trajecte, Portabella abandona els grans espais i la majestuositat del plans seqüència per mostrar-nos la materialitat de la música: la partitura. Sembla com si després d'un apassionant recorregut per l'abstracció calgués mostrar allò concret per invocar, de nou, el silenci.

Crítica d'Àngel Quintana

FILMOGRAFIA

Com a director

El silenci abans de Bach (2007)
 Hay motivo (2004)
 Pont de Varsòvia (1989)
 Informe general (1976)
 El sopar (1974)
 Umbracle (1972)
 Vampir-Cuadecuc (1970)
 Nocturno 29 (1968)
 No compteu amb els dits (1967)

Com a productor

Los golfos, de Carlos Saura, (1959)
 El cochecito, de Marco Ferreri, (1960)
 Viridiana, de Luis Buñuel (1961)
 El tren de sombras, de José Luis Guerín (1997).

Es demana puntualitat. Es demana als espectadors que desconnectin els telèfons mòbils i qualsevol altre aparell acústic abans de començar la projecció. Gràcies.